

Маторіна Н. М.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри полоністики і перекладу
факультету філології та журналістики*

*Волинського національного університету імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

БРУНО ШУЛЬЦ І КУЛЬТУРНА ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ: «НІМЕЦЬКИЙ КОМПОНЕНТ» ШУЛЬЦІВСЬКОГО ДИСКУРСУ

Шульц є визнаним класиком європейської культури.

Він ... посідає рівнорядне своє місце поруч із Францом Кафкою, Томасом Манном, Робертом Музілем, Марселем Прустом, Джеймсом Джойсом. Він перекладений на десятки мов, зокрема, його повні зібрання давно вже опубліковані навіть у Китаї та Японії. Це постать світового рівня.

Андрій Павлишин¹

Процес європейської інтеграції все активніше впливає на всі сфери життєдіяльності українського соціуму. Активним учасником євроінтеграційних процесів культурологічного спрямування в царині філології вважаємо знакову постать Бруно Шульца (пол. Bruno Schulz; 1892–1942) – митця світової слави з українського сьогodenного Дрогобича, найвідомішого польського письменника Галичини кінця ХІХ – першої половини ХХ ст., який писав польською та німецькою мовами, літературного критика, теоретика літератури, перекладача, філософа, епістолога, художника, живописця, маляра, рисувальника і графіка, педагога. Чимало як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників-шульцознавців різноаспектно аналізували й аналізують усе, що пов'язано з Бруно Шульцом, презентуючи результати досліджень у численних наукових розвідках. Серед шульцівських студій трапляються й напрацювання євроінтеграційного спрямування, зокрема такі дослідження має й авторка статті [5; 6 та ін.]. Знакова постать Бруно Шульца є універсальним і водночас унікальним взірцем єдності культурних надбань усього світу, а сам Бруно Шульц є чи не найсучаснішим митцем, непересічна творчість якого суголосна сьогodenню і крізь призму процесів, які відбуваються в сучасному

¹ Цит. за: [4, online].

бурхливому світі, і крізь призму уявлення щодо майбутнього всього людства.

Зважаючи на «регламент» обсягу матеріалів конференції, зупинимся лише на одному аспекті в межах окресленої проблематики, а саме на презентації «німецького складника» шульцівського дискурсу, що демонструє основні точки дотику між Бруно Шульцом й Німеччиною – такий аспект у філологічних студіях шульцівського спрямування досліджують зазвичай побіжно. Найчастіше Бруно Шульца представляють як польського чи польськомовного, чи то польсько-єврейського, чи то українського польськомовного письменника єврейського походження, чи австрійсько-польсько-єврейського митця, навіть австро-угорсько-польсько-єврейсько-галицького письменника тощо. Значно рідше до переліку потрапляє твердження про приналежність Бруно Шульца до німецької культурної традиції, зокрема, А. Павлишин слушно зазначає, що «Шульц творив на межі, на грані культурних традицій: німецької, польської, єврейської і української» [цит. за: 4, online], а А. Капралова акцентує: «... літературний почерк письменника все-таки особливий. Це зрід нещадного двадцятого століття, в якому переплелися різні культури й релігії, світогляди – польська з німецькою і українською, монотеїстичне з міфологічним і магічним» [3, online].

Вважаємо, що «німецький компонент» шульцівського дискурсу є не менш потужним і значущим, ніж польський чи, скажімо, єврейський, а його презентація в науковій розвідці, без сумнівів, підтверджує актуальність дослідження.

Проза Бруно Шульца перекладена багатьма мовами, зокрема й німецькою. Між іншим, німецькомовний переклад творів Бруно Шульца був одним із перших на Заході: у 1959 р. з'явився переклад «Мертвого сезону» французькою Алена Коско, а у 1961 р. одночасно вийшли друком ще три книжкові видання прози Бруно Шульца → у Франції *Traité des Mannequins* в перекладах Сюзани Арле, Алена Каско, Ежи Лісовського і Жоржа Сідра; у Західній Німеччині *Die Zimtläden* у перекладі Йозефа Гана; в Югославії *Prodarnice cimeto ve boje* в перекладі Стояна Суботіна [7, с. 47]. І нагадаємо слушне зауваження українського поета і видавця Івана Малковича: «У багатьох країнах починається Бруношульцманія тоді, коли з'являється гарний переклад. <...>. Саме так сталося у Німеччині після перекладу німецькою оповідань Бруно Шульца, що зробила Дорін Дауме» [цит. за: 1, online].

Прізвище *Шульц* (нім. *Schultz, Schulz*), або *Шулмейс* – одне з найпоширеніших німецьких прізвищ, утворене від німецького слова *Schulze* – «сільський староста». Коли таке прізвище мають євреї, воно,

швидше за все, означає «підкувальник синагоги», габай – той, хто збирає пожертвування на синагогу й потреби єврейської громади, тобто шульц спостерігає за розподілом податей. Раніше посада була дуже поважною й почесною; зазвичай шульцом ставав староста синагоги. Вочевидь, предок Шульців обіймав саме таку відповідальну посаду [див. докладніше: 8].

Шульц зростав у багатомовному середовищі: у родині звучали польська й німецька мови (зокрема мати Генрієта добре знала німецьку й читала синові німецькою Гете), а в місті – ще й українська та ідиш. Водночас із польською Бруно Шульц вільно володів німецькою, під час його дитинства і юності офіційною мовою Австро-Угорщини.

Бруно Шульц активно займався самоосвітою, «був фантастично начитаний у кращих здобутках *німецькомовної філософії* [виділено авт. – *Н. М.*] та красного письменства свого часу» [3]: читав праці німецького філософа Артура Шопенгауера; німецького філософа, психолога і класичного філолога Фрідріха Ніцше; австрійського психолога і невролога Зигмунда Фрейда; швейцарського психоаналітика, психолога, філософа культури Карла Густава Юнга; цікавився поезією Йоганна Гете, Райнера Рільке, Болеслава Лесьмяна тощо. Усе це пізніше знайшло відбиття в літературній творчості Бруно Шульца: у прозових текстах автора трапляються образи й мотиви європейської літературної традиції тощо.

Значна кількість творів письменника написана польською мовою, хоча німецькою Бруно Шульц теж володів, як було зазначено вище, досконало: німецькою він написав оповідання «Die Heimkehr» (= «Повернення додому») (принаймні це загально визнаний серед шульцознавців факт із життєпису Бруно Шульца) заради залучення іноземних читачів². Поміж тих, кому Шульц відправив цей текст, був німецький письменник Томас Манн. На жаль, співпраці між митцями не відбулося.

Не можна не згадати й про Шульцгейт – скандал навколо фресок Бруно Шульца. Упродовж багатьох років фрески Бруно Шульца із зображеннями персонажів із німецьких казок: принцеси, лицаря на коні, гномиків, карети з візником тощо, якими митець за наказом німецького офіцера Фелікса Ландау під час німецької окупації прикрасив стіни дитячої кімнати на «виллі гестапівця» у Дрогобичі, вважали втраченими. У лютому 2002 р. в одному із приватних помешкань Дрогобича німецькі кінодокументалісти на чолі з Беньяміном Гайсслером знайшли «казкову кімнату» – під

² На жаль, текст оповідання втрачено.

нашаруванням фарби на кухні колишньої дрогобицької кам'яниці Ландау на вулиці Тарнавського; на початку травня більше половини цих зображень було демонтовано й нелегально вивезено за межі України представниками єрусалимського Інституту Голокосту «Яд Вашем». Після довгих перемовин між Ізраїлем та Україною був підписаний протокол, згідно з яким меморіальній комплекс «Яд Вашем» отримав право користування розписами впродовж двадцяти років (три фрески передані музею «Яд Вашем», інші п'ять – знаходяться в Дрогобицькому краєзнавчому музеї). Радість від віднайдення фресок і шок від їх раптового зникнення – усе це задокументовано у фільмі німецьких документалістів «Знайти образи», який перекладено багатьма європейськими мовами і який демонстрували по всьому світі [2].

Отже, літературно-мистецька спадщина Бруно Шульца, безумовно, варта великої поваги й подальших наукових напрацювань, зокрема й у фокусі романо-германських філологічних студій: вона належить й українцям, і полякам, і євреям, і німцям та ін. і, поза сумнівами, навчає спільному розумінню культури, допомагаючи подолати історичні бар'єри, культурномовні відстані між представниками різних культурних систем в умовах глобалізації, сприяє взаємопорозумінню між різними народами, якого можна досягти також і завдяки міжкультурній комунікації.

Наостанок наведемо дуже слушні слова того ж Бен'яміна Гайсслера про те, що різностороння творча спадщина Бруно Шульца – це «така універсальна спадщина. Його творчість засвідчує, що насправді ми всі у світі не розрізнені, а взаємопов'язані різними ниточками. Це все є і сьогодні очевидним на прикладі проблеми захисту клімату, соціальної несправедливості, нерівності між багатими і бідними. Саме тому Бруно Шульц і дотепер залишається абсолютно актуальним» [цит. за: 2, online].

Список використаних джерел:

1. Веснянка О. Бруношульцманія. *Сайт DW*. 06.12.2012. URL: <https://p.dw.com/p/16wIn>

2. Каневський Д. Інтерв'ю з гамбурзьким документалістом Бен'яміном Гайсслером. *Сайт DW*. 17.07.2017. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%B1%D1%80%D1%83%D0%BD%D0%BE-%D1%88%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%86/t-41313432>.

3. Капралова А. Бруно Шульц: літописець містичного Дрогобича. *Plomin.Club*. 12.07.2021. URL: <https://plomin.club/bruno-schulz/>

4. Мартинович Ю. День народження Бруно Шульца. Геній з Дрогобича, який міг би отримати по війні Нобелівську премію.

Espresso. Захід. 12 липня 2021 р. URL: <https://zahid.espresso.tv/den-narodzhennya-bruno-shultsa-geni-y-z-drogobicha-yakiy-mig-bi-otrimati-poviyuni-nobelivsku-premiyu>.

5. Маторіна Н. М. Бруно Шульц – письменник і художник, який зближує народи (матеріали для позааудиторної роботи з історії зарубіжної літератури). *Modern Research in World Science* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 5–7 серпня 2022 р). Львів, 2022. С. 730–735.

6. Маторіна Н. М. Міжнародний фестиваль Бруно Шульца у контексті євроінтеграційних процесів філологічного спрямування. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2022. Спецвипуск, присвячений євроінтеграційній тематиці. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 74–81.

7. Павлішин А. «Нам і далі загрожує вічність». Київ : Дух і Літера, 2021. Вид. 2-ге. 352 с.

8. Beider A. A Dictionary of Ashkenazic Given Names: Their Origins, Structure, Pronunciations, and Migration. Bergenfield, N. J.: Avotaynu, Inc., 2001. 682 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-302-9-43>

Митрофаненко Ю. С.,
кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри теорії і методики середньої освіти
КЗ «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»
м. Кропивницький, Україна

ВИКОРИСТАННЯ КОНЦЕПТУ «СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ ЄВРОПИ» В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ СПАДЩИНІ ТЕОРЕТИКІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ КОНТЕКСТ

Тема євроінтеграції є надзвичайно актуальною для України на сучасному етапі державотворення в умовах чергової російсько-української війни. У 2019 р. у Конституції України нарешті з'явилася стаття «незворотність європейського та євроатлантичного курсу України» [3]. Безперспективний та небезпечний для української державності «позаблоковий статус» перестав бути важливим